

VILÁGÉGÉSEK A MAGYAR-ROMÁN HATÁRON

Sára Péter

Ma is jól emlékszem anyai nagymamám tizenéves koromban mondott szavaira: „Ferenc Ferdinánd trónörököszt Szarajevóban meggyilkolták. Általános mozgósítás, minden hadköteles tartalékosnak be kell vonulni, meg kell védeni a hazát”. Az évek során aztán sokszor megismételte keserű mondókáját.

Világháború, örület

– Közel húszéves, eladó lány voltam, amikor az az átkozott első világháború 1914 nyarán kitört – mesélte nagyanyám. – Az én választottamnak is esküvőnk helyett be kellett vonulnia. Egyenest a frontra vitték, a hazát meg kell védeni, mondták... Ellentmondást nem tűrően, szent kötelességként hatott ez akkoriban.

Nyár közepe volt, búzaaratásra készült a kötegyáni falu népe. A sárguló kenyérnekvaló levágása kézi kaszához szokott, izmos férfiembert kívánt. Ehelyett minden arra érdemes férfinak puskát kellett fognia. „A trónörökös meggyilkolását meg kell bosszulni! Ellenség tört a házára, azt kell legyőzni!” – volt a jelszó. De micsoda emberáron? – rebesgették már akkoriban is, akiknek volt egy szikra sütnivalójuk.

– Nem volt mit tenni – magyarázta a nagymama –, az itthoni fiatalasszonyok, akik erőt éreztek magukban, kaszákat fogtak, és vágták a learatni valót. Jomagam sem ültem tétlenül, siránkozva a fenekemen. Azt mondtam a már idős korban levő, beteges édesapámnak, keresse elő a legénykori, még meglévő kaszáját, mert kézbe akarom venni. Az apám jól tudta, az ő Mária lánya a kasza nyelén is megállja a helyét! Bizony ám, learattuk a kenyérnekvalót! Az élethez ragaszkodtunk. Nem adtuk fel, bíztunk a mindenhatóban: meg fog bennünket segíteni!

Évek múlva vége lett az első világháborúnak. Néhányan hazajöttek ugyan a frontról, de milyen lelkiállapotban?

– Szóba álltam az egyik fiúval, akit még a bevonulása előtt ismertem meg – mesélte a nagymama. – A legnagyobb meglepetésemre mind azt hajtogatta; Mari, nem fizetted meg a templom őrzésének az árát! Világos lett előttem, ennek a fiúnak is annyi, ő sem ilyen volt, mielőtt elvitték abba az istenverte háborúba. Egyetlen valamirevaló, hozzávaló fiút sem ismertem a környéken. Hát így lettem végül a te nagyapád, a Komlósi István felesége.

Komlósi István nagyapám

Komlósi István fiatalkorában kocsis volt a Kötegyánnal szomszédos Szabadhegyi birtokon. Amikor valamelyik kocsis társam nem bírt valamelyik makacs lóval, azt az én anyai nagyapámra bízták. Mondták is neki: „Na István, ezzel a lóval te sem fogsz boldogulni”. Ő meg csak legyintett, és röviden megjegyezte: „Értenei kell a lóhoz, hé, semmi több!”

Mondanom sem kell, az én nagyapám sosem maradt szegényben. Amikor megállhatott a saját lábán, megnősült. Igyekezett saját gazdaságot, anyagi jólétet, megélhetést biztosítani, és boldogan éltek az első feleségével.

Aztán jött az első világháború: tartalékosként ő sem úszhatta meg a behívót. Ekkorra már túl volt a negyvenedik életén.

– Kutya, embert próbáló körülmények között találtunk a fronton – magyarázta nagyapám. – Jóformán azt sem tudtuk, ki ellen, miért kell harcolnunk. Mind azt hajtogatták, meg kell védeni a hazát! Ásni kellett a lövészárkokat, mert az véd meg minket az ellenség golyózáporától, mondogatták feletteseink. Aztán egy szép napon kész, véget ért számunkra a háború, orosz fogságba estünk. Már visszafelé vonultunk, amikor egyik sorstársunk még mindig ásta a lövészárkot. Odaszóltunk neki: kész, hagyd már abba testvér! Vége a háborúnak! Mondhattuk, ránk se hederített. Zavaros tekintétn látszott, neki már mindegy. Beleőrült abba a kilátástalannak tűnő pokolba. Már nem is bántuk a fogságba esést. Legalább nem kell otthagynunk a fogunkat, abban az istenverte lövészárkokban.

A frontról a foglyokat az oroszok szénbányába irányították, nagyapám ott egy elítélt oroszral került „barátságba”.

– Nem ellenségeskedtünk egymással – mesélte nagyapám. – Beláttam, éppen olyan szerencsétlen ő is, mint én. Kezdetben, mutogatással kezdtük; hogyan hívják ezt, meg azt a tárgyat, amelyikkel dolgoztunk: én mondtam magyarul, ő meg oroszul. Végül annyi orosz szót megjegyeztem, kezdetem oroszul gagyogni.

Aztán ennek is vége lett, viszontagságok közepette, egy szép napon a nagyapám hazajöhetett. Na, gondolta akkor, vége a világégésnek, megúsza, otthon várja a felesége, folytathatja az életet ott, ahol abba kellett hagynia. A számításába azonban hiba csúszott: az itthoniak azzal a lesújtó hírrel fogadták, hogy meghalt a felesége. Elmondása szerint szerette a feleségét, a felesége is őt. Könnyek között akkor azt mondta: „Nem fogok többé megnősülni, úgy sem kapok olyan hűséges társat, mint ő volt!”

Az idő múlásával a seb kezdett begyógyulni: jól ismerte a kötegyáni Szóke családot és a lányukat is. Kiszemelte magának a lányt, kérésére Mária igent mondott. Esküvő, összeköltözés, mindez a trianoni 1920-as évben történt. A következő évben

Komlósi István, anyai nagyapám

Komlósi Istvánné, anyai nagymamám

megszületett Ilonka lányuk, aki aztán az én édesanyám lett.

Senkiföldjén,
de inkább Magyarországon

Időközben Kötegyántól keletre, alig egy-két kilométerre meghúzták a magyar-román országhatárt. Kötegyán a magyar oldalra esett, a Csókás-tanya viszont – amelyet anyai nagyapámék csináltak az első világháború előtti időkben, és ahol laktak – Romániába. Ez sokáig nem jelentett gondot, mert határzár nem volt, át lehetett járni Magyarországra.

A Komlósi család kezdett egyesbe jönni, Ilonka lányuk szépen cseperedett. Szerették egyetlen lányukat, annál is inkább, mivel több gyerekük nem is születhetett. Amikor Komlósi Ilonka eladósorba cseperedett, megismerkedett a román országhatár őrzésére éppen oda kihelyezett székely származású román katonával, aki aztán az én édesapám lett.

A leendő após eléggé nehezen békült meg a fiatalok kapcsolataival: „Nem elég nekünk az ország szétdarabolása, hozzá még a lányom is egy román katonával kezd”. Erre aztán a feleség kezdte csitítgatni Istvánt: „Hát nem román az, István, hanem székely-magyar fiú. Hát nem látod-hallod, milyen szépen beszél magyarul! Már is elcsavarta a mi lányunk fejét! Szép lányhoz jó-

képű és talpraesett fiú illik” – érvelt a leendő anyós. Mi tagadás, az én anyai nagymamám mindig szerette a talpraesett, jóképű, életrevaló fiúkat.

A fiatalok esküvője után még inkább megszerette a vejét, mondogatta is: „ha feldarabolták is Magyarországot, kárpótlásul kaptunk egy jóképű, derék fiút, akit Sára Péternek hívnak”.

Megszigorítják a határt

1940-ben volt a II. Bécsi döntés, ekkor a Kötegyántól északra eső erdélyi területek visszakerültek Magyarországhoz, a Csókás-tanya viszont épp a román oldalon maradt. Nagyanyám 1942 után egyre jobban fájlalni kezdte, hogy kilométernyire laktak a magyar határtól, de már nem mehetett át Kötegyánba, a szülőfalujába. Ekkortól fogva ugyanis megszigorították a határ őrzését. Komlósi nagyapám dühöngött: „most már románokká kell válnunk? Mondjon akárki akármit, én úgyis magyarnak maradok!” Annyira komolyan gondolta ezt, hogy soha, egyetlen román szót sem hallottam tőle. Számára ez jelentette a második, talán a harmadik világégést.

Az 1940-es években dúlt a második világháború, az én és húgom születése után apámat behívták tartalékosként. Ekkor mondta a nagyapám; „hát nem volt elég az én első világháborús szenvedésem, ahonnan valahogy

betegem hazavánszoroghattam, most meg behívták a vejemet is... Oda, a lövészárkokba, oda vinném én azokat, akik ezt az öldöklő, értelmetlen, szenvedést okozó háborúkat kirobbantják”.

Apám szintén orosz fogságba esett; őket az oroszországi brjanszki erdőbe vitték irtani.

– Olyan kutya hideg telet kaptunk, hogy csikorgott – mesélte később apám. – Bizonyos értelemben még jól is fogott, hogy dolgoztattak bennünket, mert inkább melegedtünk. Azok a fogolytársaink, akiknek nem volt inyére a munka, hamarabb el is patkoltak.

1947 nyara lehetett, egy szép napon apám hazajött. Mi gyerekek nem ismertük meg, és tartottunk tőle. Halványan még ma is emlékszem, megcsókolta anyámat. Anyám meg sírt; a viszontlátás örömkönnyei voltak azok.

1948 tavaszán történt: minél rövidebb időn belül költözni kellett a Csókás pusztai birtokról, mivel a tanya az egy kilométeres, megszigorított határzónába esett. Ettől az évtől kezdődően máig élő emlékeim rögzültek: 1948 nyarán, román földön, Csókástól keletre, Nagyszalonta irányába építettük fel az új tanyát. Nagyapám a nagymamával ezt a „csapást” halálukig sem bírták kiheverni, ugyanis el kellett hagyniuk a csókási birtokukat, amelyet, mint a fecskék, szorgos munkájukkal, aprólékosan építettek fel. Ez lett az ő utolsó „világégésük”.

Sára Péter határőrként, aki az édesapám lett

Komlósi Ilonka, édesanyám lánykorában